

บทคัดย่อ

แนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ การยึดคนเป็นศูนย์กลางและให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ สมควรนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา มูลเหตุสำคัญดังกล่าว จึงนำมาเป็นประเด็นในการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวยุ จังหวัดมุกดาหาร วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันด้านต่าง ๆ คือ ดูแลสุขภาพ ใช้เป็นอาหาร ศึกษาปัญหา การอนุรักษ์ แนวทางพัฒนาแหล่งสมุนไพร และผลิตเอกสารรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร เผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษา และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชนบทต่อไป การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาชาวยุ จังหวัดมุกดาหาร การศึกษาปรากฏผล ดังนี้

ชาวยุ มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดมุกดาหารระหว่างปี พ.ศ. 2426 - 2430 มีตระกูลสำคัญ ๆ 5 ตระกูล ชาวยุมีวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วยการเก็บหาของป่าล่าสัตว์เพื่อการยังชีพ และใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพ ต่อมาชุมชนมีการพัฒนาเจริญขึ้น ป่าไม้และแหล่งสมุนไพรถูกทำลาย ชาวยุรุ่นใหม่ขาดความรู้ไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน

ปัจจุบันชาวยุส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน มีโรคใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น เอชส์ มะเร็ง และโรคหัวใจ เป็นต้น สาเหตุเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรค การบริโภคอาหารที่เป็นอันตราย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเสื่อมโทรมลง และเกิดจากความเสื่อมโทรมตามอายุขัยของคน

หมอสุมไพรชาวยุ ที่เป็นหมอสุมไพรอาชีพ มีประมาณ 5 คน ซึ่งมีความรู้ความสามารถรักษาโรค อาการป่วยรุนแรงได้ ส่วนชาวยุทั่วไป สามารถดูแลสุขภาพคนในครอบครัวและอาการป่วยไม่รุนแรงด้วยสมุนไพรพื้นบ้านได้

สมุนไพรมี 2 พวกใหญ่ คือ สมุนไพรยาสามัญประจำบ้านและสมุนไพรใช้รักษาอาการเจ็บป่วยหนักหรือรุนแรง วิธีการปรุง จะใช้วิธีการต้ม การฝน การแช่น้ำ และการบดเป็นผงผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน สมุนไพรเหล่านี้ใช้รักษาโรคอาการป่วยรุนแรง และอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

ไม่รุนแรง พวกที่ 2 คือสมุนไพรเป็นทั้งยารักษาโรค บำรุงร่างกาย และเป็นอาหารหรือพืชผัก สมุนไพรมีทั้งพืช สัตว์ แร่ธาตุมากกว่า 150 ชนิด ผลการใช้สมุนไพร พบว่า ชาวบรูมีความพึงพอใจมาก สมุนไพรมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เป็นทั้งอาหาร ยารักษาโรค เป็นพืชมงคล เป็นไม้ประดับ ให้ความร่มรื่น การใช้สมุนไพรจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ดียิ่งขึ้น ขณะนี้การดูแลสุขภาพบางอย่างยังไม่มียาแผนปัจจุบัน ที่ใช้ทดแทนได้ดีเทียบเท่าสมุนไพร

แหล่งสมุนไพร มีในที่ดินส่วนบุคคล ป่าชุมชน วัดป่า ป่าเขา ทุกแหล่งเริ่มมีปริมาณน้อยลง เนื่องจากปัญหาการบุกรุกป่า ป่าที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านจะไม่ถูกบุกรุกทำลาย เช่น ป่าช้า วัดป่า สามารถใช้เป็นพื้นที่อนุรักษ์สมุนไพรของชุมชนได้ หากสมุนไพรหมดไป จะทำให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรสูญหายไปด้วย การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องสมุนไพร ควรใช้วิธีการสมุนไพรศึกษา (Herbal Education) ในบริเวณวัด ป่า ป่าช้า โดยวิธีการจัดอุทยานสมุนไพรสาธารณะ (Herbal Park) ของหมู่บ้าน และควรมีการศึกษาวิจัยสมุนไพรเพื่อการพาณิชย์ จะเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ต่อไป

The main point of strategies for development of the country is human-centered and having each community rely on itself. Northeast Thailand consists of many different ethnic groups. Each ethnic group has interesting local wisdoms in various aspects which should be applied to local development. For the significant reasons mentioned, it has been used as an issue of study entitled THE LOCAL WISDOM OF BRU IN USING TRADITIONAL HERBAL PLANTS IN MUKDAHAN PROVINCE. The study purports to investigate local wisdom in using local herbal medicines for health care; to examine names, categories and sources of medicinal herbs; and to examine symptoms of ailments or diseases that are treated with local herbal medicines. This is a qualitative research study in Bru people in Mukdahan province.

The study results are as follows:

The original source of Bru people is in the Loa People's Democratic Republic. They immigrated to Mukdahan during 1883-1887. In that period there were five principal families. In the traditional way of life of the Bru people, they collected forest products and hunted wild animals for their subsistence, and they used herbal medicines for health care. Later, when the communities were more developed, forests and sources of herbal medicines were destroyed. The new generation of Bru lack knowledge of local medicinal herbs because of no transference of wisdom concerning folk herbal medicines.

At present, most Bru people are still in poverty. New diseases occur such as AIDS, cancers, hearth diseases and others due to risk-of-disease behavior, dangerous food consumption, polluted environment, and health decession according to human life expectancy.

Now there are about 5 Bru doctors of herbal medicines who are well known and acceptably professional. These doctors have knowledge and proficiency in healing diseases and serious illnesses. Additionally, Bru people in general are capable of healing their family members and minor ailments with folk herbal medicines.

There are two main types of medicinal herbs: herbs as ordinary house medicines and herbs for treatment of serious or severe illnesses. In preparing methods, the methods commonly used are: boiling, rubbing on a small stone piece, soaking in water, and grinding into powder and mixing with honey then making into small balls. These herbal medicines are used to treat severe illnesses and not severe illnesses. Medicinal herbs include plants, animals and minerals with over 300 types. For the results of using medicinal herbs and herbal medicines, the following have been found. Bru people are very satisfied. Medicinal herbs are necessary for people to live their lives. They are food, medicines, auspicious plants, decorative trees and give pleasant shade. The use of herbal medicines can create better relationships among people. At present, some health care has not had modern medicines which can replace so well as herbal medicines.

Sources of medicinal herbs are on private land, in community forests, in foothill forests or hill forests. However, the quantity of medicinal herbs has become smaller due to forest deforestation problems. Forests for villagers' ritual

performance will not be destroyed, for example, cemetery, *pa don pu ta* (forests for spirits of villagers' ancestors to reside according to the traditional belief), grave yards, monastery forests. These lands can be used as areas for community medicinal herbs conservation. If medicinal herbs do not exist, knowledge of local wisdom concerning medicinal herbs will disappear. The transference of local wisdom about medicinal herbs should be a herbal education approach. A village public herbal park should be established in every village. And there should be research studies in commercial herbs. These things will support the community to be strong and able to rely on itself.